

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหาการวิจัย

**“การศึกษาเป็นเครื่องมืออันสำคัญในการพัฒนา ความรู้ ความคิด ความประพฤติ
ทัศนคติ ค่านิยม และคุณธรรมของบุคคล เพื่อให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ
การพัฒนาประเทศก็ย่อมทำได้สะดวกราบรื่นได้ผลที่แน่นอนและรวดเร็ว”**

พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช
ให้ไว้เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2520
ณ ศาลาศิตาถ้ำ พระราชวังดุสิต

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 81 ได้กำหนดให้รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรมจัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รัฐบาลจึงได้ตราพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ขึ้น เพื่อเป็นกฎหมายแม่บทในการบริหารและการจัดการศึกษาจากสถานะที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ตลอดทั้งเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว การปรับปรุงการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจึงเป็นการปฏิรูปการศึกษาของประเทศ เพื่อการจัดการศึกษาอันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนต่อสถานศึกษาและเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษาของประเทศ (กรมสามัญศึกษา. 2541 : 19 ; 2542 : 64 – 68 ; อุทัย บุญประเสริฐ. 2546 : บทสรุป) อันจะส่งผลต่อการพัฒนา เศรษฐกิจ การเมือง และสังคมวัฒนธรรมของประเทศในที่สุด จากความมุ่งมั่นของประเทศที่ต้องการจะจัดกิจกรรมการบริหารงานของภาครัฐเพื่อตอบสนองต่อการปฏิรูปการเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สังคมและเทคโนโลยีสู่โลกที่มีการแข่งขันนั้น จากข้อมูลของสถาบันนานาชาติเพื่อพัฒนาการจัดการ (Internation Institute for Management Development : IMD) ได้รายงานแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการแข่งขันของประเทศต่าง ๆ พบว่าในช่วงปี พ.ศ. 2540 – 2544 ความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยอยู่ในอันดับต่ำ ประสิทธิภาพของภาครัฐกิจอยู่ในอันดับที่ต่ำมากและ โครงสร้างพื้นฐานของประเทศปัจจัยที่มีปัญหามากคือด้านการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545 ก : บทสรุป) ปัญหาเหล่านี้ รัฐบาลได้ตระหนักเป็นอย่างดี จึงได้มีรูปแบบการบริหารและจัดการของประเทศเพื่อการบริการประชาชนให้มีความพึงพอใจในการบริการภาครัฐมากขึ้น โดยจัดการศึกษาให้มีความคล่องตัวเป็นอิสระ เพื่อการพัฒนาเยาวชนไทยให้สมบูรณ์ที่สุด (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 ก : 9 ; 2546 ข : 11)

การศึกษาของประเทศถือได้ว่าเป็นการบริการอย่างหนึ่งของรัฐ (Public Service) ซึ่งตามหลักเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่ กระบวนการทางการศึกษา เป็นกระบวนการผลิต (Production Process) ชนิดหนึ่ง ซึ่งจะช่วยให้เปลี่ยนแปลงมนุษย์ให้มีคุณภาพดีขึ้น ประชาชนจึงต้องการพัฒนาคุณภาพของตนเอง ส่วนรัฐบาลก็ต้องการพัฒนาคนเพื่อไปพัฒนาประเทศ สำหรับสังคมเช่นเดียวกัน คือ มีความต้องการพัฒนาคนเพื่อเข้ามารับช่วงดูแลและพัฒนาให้สังคมและเอกลักษณ์ของสังคมมีความยั่งยืน ปัจจัยหรือสิ่งที่จะทำให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของบุคคล รัฐบาล และสังคมอย่างมีประสิทธิภาพก็คือการศึกษา การศึกษาจึงถูกกำหนดเป็นเครื่องมือของรัฐ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ การศึกษาในฐานะ กลไกพื้นฐานของการพัฒนาคน จึงเป็นสิ่งที่สังคมหวังพึ่งพาให้เป็นเครื่องเตรียมคนและสังคมให้พร้อมรับความเปลี่ยนแปลงเพื่อการพัฒนาประเทศอย่างมีประสิทธิภาพจากความต้องการของสังคม รัฐบาลและบุคคล การศึกษาจึงเป็นทั้งกระบวนการผลิตซึ่งช่วยเปลี่ยนแปลงมนุษย์ให้มีคุณภาพดีขึ้นเป็นทุนมนุษย์ (Human Capital) และเป็นพื้นฐานหนึ่งของการบริโภคหรือการบริการซึ่งจะช่วยให้มนุษย์มีความสุขพัฒนาตนเองไปสู่คุณภาพชีวิตและชนชั้นทางสังคมที่ดีกว่า ฉะนั้นการจัดการศึกษาในบทบาทหน้าที่ของรัฐและผู้เกี่ยวข้องจึงต้องจัดการศึกษาให้มีคุณภาพจึงจะทำให้บุคคลเป็นทรัพยากรที่มีค่าเพื่อพัฒนาประเทศโดยจัดอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อก่อให้เกิดประสิทธิผลมากที่สุด (เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. 2534 : 168 ; อมรวิเศษ นาครทรรพ. 2540 : 11 ; ชัยอนันต์ สมุทวณิช. 2541 : 268 ; ชำรงค์ อุดมไพจิตรกุล. 2543 : 20,75)

โรงเรียนเป็นองค์กรหรือสถาบันที่มีบทบาทหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนให้นักเรียนเป็นคนมีความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรมจริยธรรมและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เหมาะสม ถือว่าเป็นประสิทธิผลของโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา (กรมวิชาการ. 2543 : 2 ; กระทรวงศึกษาธิการ. 2546ข : 1 ; Klein. 1991 : 2 ; Borich. 1992 : 286) การดำเนินกิจกรรมของโรงเรียนเพื่อปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามบทบาทดังกล่าวนี้ ครู อาจารย์เป็นบุคคลสำคัญที่จะทำให้กระบวนการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเกิดประสิทธิผลตามความต้องการของผู้เกี่ยวข้อง ฉะนั้นเป้าหมายหลักในการปฏิบัติงานของครู อาจารย์จะต้องเป็นเป้าหมายเดียวกันกับของโรงเรียนเพราะ เมื่อใดที่การปฏิบัติงานสำเร็จเป็นไปตามความต้องการหรือความมุ่งหวัง ก็จะเกิดความพึงพอใจเกิดความสุข ดังนั้นบทบาทและความคาดหวังขององค์กรก็ควรจะสัมพันธ์สอดคล้องกันกับบุคลิกภาพ หน้าที่ และความต้องการของบุคลากร ความสำเร็จของทุกฝ่ายก็จะเป็นประสิทธิผลขององค์กร (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2539 : 17 ; ทองอินทร์ วงศ์โสธร. 2546 : 191 – 192 อ้างอิง Getzels and Guba. 1957 : 429 ; Wallin. 2003 : 56) ดังนั้นประสิทธิผลของโรงเรียนจะมีมากน้อยปานใดจึงจำเป็นต้องมีตัวชี้วัดบ่งบอกประสิทธิผลจากเป้าหมายของโรงเรียนเป็นหลัก และในระยะเวลาต่อมาจึงได้พัฒนากำหนดตัวบ่งชี้ประสิทธิผลเป็นความสามารถในการปรับตัว นวัตกรรม ความก้าวหน้า การพัฒนา ผลสัมฤทธิ์ คุณภาพ ความพึงพอใจ และได้พัฒนาแนวคิด เกณฑ์ในการวัดประสิทธิผลของโรงเรียนเป็นแบบบูรณาการเชิงระบบ (Hoy and Miskel. 1991 : 383 ; 2001 : 296 – 297) สำหรับประสิทธิผลของโรงเรียนจะมีมากน้อยเพียงใดจะต้องมีปัจจัยเกี่ยวข้อง ส่งเสริม สนับสนุนให้ประสิทธิผลอยู่ในระดับที่สามารถตอบสนองต่อจุดประสงค์หรือ

ความต้องการ และสามารถสร้างความพึงพอใจให้กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโรงเรียนได้ ดังนั้นปัจจัยที่มีอิทธิพลส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของโรงเรียนก็จะต้องเกี่ยวข้องมีความสัมพันธ์กับสภาพลักษณะของโรงเรียนของบุคคล จุดมุ่งหมายนโยบายการบริหารและการปฏิบัติและลักษณะของสภาพแวดล้อมและสิ่งอื่น ๆ เพราะความสำเร็จประสิทธิภาพและประสิทธิผลไม่ได้เกิดขึ้นจากปัจจัยหนึ่งปัจจัยใดเพียงอย่างเดียวจะต้องมาจากหลากหลายปัจจัยจากการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของโรงเรียนนั้น พบว่าปัจจัยด้านชีวิตสังคมของครู อาจารย์ ผู้บริหารโรงเรียน การเป็นผู้นำทางวิชาการ บรรยากาศของโรงเรียน ความพึงพอใจในงานของครู อาจารย์ พฤติกรรมการบริหาร พฤติกรรมการสอนของครู อาจารย์ ประสบการณ์ ความสามัคคีของครู อาจารย์ การได้รับการสนับสนุนทางสังคม พฤติกรรมด้านการเรียน การเรียนพิเศษ การศึกษาและฐานะเศรษฐกิจของผู้ปกครอง วัฒนธรรมองค์กร ความจงรักภักดี แรงจูงใจ ทัศนคติของผู้บริหาร ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้มีอิทธิพลส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของโรงเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อมและยังเป็นปัจจัยที่ใช้พยากรณ์ประสิทธิผลได้อีกด้วย (จันทรานี สงวนนาม. 2533 : 8 – 9 ; กมลวรรณ ชัยวานิชศิริ. 2536 : 212 – 218 ; บุญเรือน หมั่นทรัพย์. 2538. : 105 – 109 ; ชีรพนธ์ คงนาวัง. 2543 : บทคัดย่อ ; ภารดี อนันต์นาวิ. 2545 : บทคัดย่อ ; สมจิตร อุดม. 2547 : 14 – 16 ; พิมพ้อร สดเอี่ยม. 2547 : 7 – 10 ; Gibson and others. 1991 : 25 – 28) จากปัจจัยดังกล่าวสามารถที่จะจำแนกเป็นกลุ่มของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน คือกลุ่ม ปัจจัยด้านนักเรียน ห้องเรียน และกลุ่มปัจจัยด้านโรงเรียน

การประเมินประสิทธิผลของโรงเรียน นอกจากจะต้องพิจารณาตัวบ่งชี้หรือเกณฑ์ชี้วัดประสิทธิผลแล้วยังต้องคำนึงถึงรูปแบบของการประเมิน เพื่อความครอบคลุมเป้าหมายของโรงเรียนซึ่งมุ่งเน้นผลผลิตและระบบทรัพยากรที่มุ่งเน้นปัจจัยการผลิตแล้วบูรณาการมาเป็นรูปแบบในการประเมินในปัจจุบัน โดยอาศัยแนวทางการประเมิน 3 ประการ คือ 1) พหุเกณฑ์ (Multiple Criteria) 2) มิติเวลา (Time Dimension) 3) กลุ่มผู้เกี่ยวข้อง (Multiple Constituencies) และกำหนดเกณฑ์การวัดเป็นไปตามแนวทางของระบบอันประกอบไปด้วยปัจจัยป้อนเข้า ปัจจัยกระบวนการ และปัจจัยผลผลิตโดยมองโรงเรียนในฐานะที่เป็นระบบ (System) (เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. 2543 : 83 – 84 ; Hoy and Miskel. 2001 : 297) การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของโรงเรียนนั้นจะขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ และปัจจัยเหล่านั้นยังจำแนกได้เป็นกลุ่มของปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับโครงสร้างขององค์กร ซึ่งเป็นโครงสร้างและธรรมชาติของข้อมูลทางการศึกษาที่มีลักษณะเป็นข้อมูลหลายระดับ เรียกว่าข้อมูลพหุระดับ (Multi-level Data) หรือข้อมูลสอดแทรกคดหลั่น (Hierarchical Nested Data) (ศิริชัย กาญจนาวาสี. 2535 : 3 ; นงลักษณ์ วิรัชชัย. 2535 : 9) ข้อมูลระดับเล็กที่สุด คือ ข้อมูลระดับนักเรียน (Student Level) ขนาดใหญ่ขึ้น คือ ห้องเรียน (Classroom Level) โรงเรียน (School Level) และบริบทของโรงเรียน (Context Level) ตามลำดับ นอกจากนี้การจ้องค์การและการดำเนินงานทางการศึกษายังมีลักษณะเป็นลำดับขั้น คือ การบริหารระดับสูงจะมีอิทธิพลต่อหน่วยงานหรือการบริหารในระดับรองลงมาต่อ ๆ กันไปเป็นลำดับขั้นตอนทำให้ตัวแปรที่เป็นปัจจัยเชิงสาเหตุในระดับสูงส่งผลกระทบต่อตัวแปรในระดับต่ำกว่าเป็นทอด ๆ กันไปตามลำดับและตัวแปรที่อยู่ในระดับเดียวกันและต่างระดับก็จะมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน (สำริง บุญเรืองรัตน์.

2538 : 57 ; สิริชัย กาญจนวาที. 2535 : 4) ดังนั้นการวิเคราะห์อิทธิพลของตัวแปรต้นต่อตัวแปรตามจึงสมควรวิเคราะห์ให้สอดคล้องกับโครงสร้างระดับและธรรมชาติของข้อมูลที่แท้จริง การวิเคราะห์ที่สอดคล้องตามโครงสร้างและสภาพธรรมชาติดังกล่าว เป็นการวิเคราะห์หลายระดับ (Multi-level Analysis) (สำเร็จบุญเรืองรัตน์. 2538 : 58 อ้างอิง Cronbach. 1976 , Burstien. 1980 , Raudenbush and Bryk. 1986) ที่เหมาะสมในการศึกษาวิเคราะห์อย่างแท้จริง

ในปัจจุบันกระทรวงศึกษาธิการได้ประเมินคุณภาพการศึกษาระดับชาติ (National Test) เพื่อควบคุมและประเมินคุณภาพการศึกษาและเพื่อการเปรียบเทียบพัฒนาแนวโน้มทางการศึกษาอันเป็นเครื่องบ่งชี้คุณภาพการศึกษาของชาติ (กรมวิชาการ. 2546 : 1 – 4 , 14) จากผลการประเมินคุณภาพการศึกษาของประเทศดังกล่าว เมื่อปีการศึกษา 2540, 2543, 2544, 2545 พบว่านักเรียนระดับมัธยมศึกษาใน ส่วนกลางหรือในกรุงเทพมหานคร คุณภาพการศึกษาของผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนผ่านเกณฑ์การประเมินอยู่ในระดับสูงที่สุดของประเทศมาโดยตลอด ถึงกระนั้นก็ยังคงมีความแปรปรวนในผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างนักเรียน ระหว่างห้องเรียน และระหว่างโรงเรียน แต่ประสิทธิผลของโรงเรียนจะอยู่ในระดับใดและมีปัจจัยใดที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนเชิงสาเหตุตามพหุระดับเป็นสิ่งที่ควรศึกษาวิจัย

คำถามวิจัย

การวิจัยครั้งนี้จึงมีคำถามของการวิจัยดังนี้

1. ประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐในกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน อยู่ในระดับใด
2. ปัจจัยใดบ้างในระดับนักเรียน ห้องเรียน และระดับโรงเรียน ที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐในกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. รูปแบบความสัมพันธ์ของปัจจัยแบบพหุระดับที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐในกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

จากคำถามของการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

1. เพื่อศึกษาระดับประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐในกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. เพื่อศึกษาปัจจัยในระดับนักเรียน ห้องเรียน และระดับโรงเรียนที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐในกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. เพื่อสร้างรูปแบบความสัมพันธ์แบบพหุระดับของปัจจัยที่มีอิทธิพลของโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐในกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ความสำคัญของการวิจัย

ผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ทำให้ทราบระดับประสิทธิผลของโรงเรียน ปัจจัยที่มีอิทธิพลและมีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุซึ่งกันและกันของโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐในกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และได้รูปแบบแสดงความสัมพันธ์แบบพหุระดับของปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน จะเป็นประโยชน์ดังต่อไปนี้

1. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สามารถนำผลจากการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายการประเมินประสิทธิผลของโรงเรียนและบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนของนักเรียน และพฤติกรรมการสอนของครู อาจารย์ พัฒนาส่งเสริม ฝึกอบรม เพิ่มประสิทธิภาพผู้บริหารเพื่อประสิทธิผลของโรงเรียน
2. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในกรุงเทพมหานคร สามารถนำผลจากการวิจัยไปพัฒนาส่งเสริมและแก้ไขปัจจัยหรือเงื่อนไขต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลและสัมพันธ์เชิงสาเหตุซึ่งกันและกันของปัจจัยต่าง ๆ แต่ละเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งจะมีความแตกต่างกันสามารถที่จะนำรูปแบบเงื่อนไขปัจจัยไปจัดฝึกอบรมพัฒนาผู้บริหาร โรงเรียน ครู อาจารย์ สร้างความเข้าใจ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาและแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวกับนักเรียนและประสิทธิผลของโรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษานั้น ๆ
3. ผู้บริหารโรงเรียนสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการส่งเสริม สนับสนุนพัฒนาครู อาจารย์ในโรงเรียน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาและแก้ไขปัญหาของนักเรียนเพื่อเพิ่มประสิทธิผลของครู อาจารย์และนักเรียนอันจะส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนในอนาคต
4. ได้รูปแบบของปัจจัยต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียนเพื่อนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาการบริหารการศึกษาในระดับและหน่วยงานต่าง ๆ

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตของการวิจัยดังต่อไปนี้

1. เป็นการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยเชิงพหุระดับที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐในกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ โดยศึกษาวิเคราะห์ ปัจจัยระดับนักเรียน ระดับห้องเรียนและระดับโรงเรียนที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน

2. ตัวแปรที่ศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ มีดังต่อไปนี้

2.1 ตัวแปรตาม คือ ประสิทธิภาพของโรงเรียน ซึ่งใช้ตัวแปรต่อไปนี้เป็นดัชนีบ่งชี้

- 2.1.1 คุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน
- 2.1.2 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน
- 2.1.3 ความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบของนักเรียน
- 2.1.4 ความพึงพอใจในงานของครู อาจารย์
- 2.1.5 ความสามารถในการพัฒนาปรับเปลี่ยนโรงเรียนเข้ากับสภาพแวดล้อม

2.2 ตัวแปรต้น คือ ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐใน กรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตัวแปรต้น แบ่งเป็นระดับดังต่อไปนี้

2.2.1 ตัวแปรระดับนักเรียน ได้แก่

- 2.2.1.1 ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง
- 2.2.1.2 ฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ปกครอง
- 2.2.1.3 คุณภาพชีวิตด้านครอบครัวในเมืองของนักเรียน
- 2.2.1.4 พฤติกรรมการเรียนของนักเรียน
- 2.2.1.5 พฤติกรรมการเรียนพิเศษ

2.2.2 ตัวแปรระดับห้องเรียน ได้แก่

- 2.2.2.1 คุณลักษณะชีวสังคมของครู อาจารย์
- 2.2.2.2 คุณภาพชีวิตด้านชีวิตในเมืองของครู อาจารย์
- 2.2.2.3 การได้รับการสนับสนุนทางสังคมของครู อาจารย์
- 2.2.2.4 พฤติกรรมการสอนของครู อาจารย์
- 2.2.2.5 คุณภาพการสอนของครู อาจารย์

2.2.3 ตัวแปรระดับโรงเรียน ได้แก่

- 2.2.3.1 คุณลักษณะชีวสังคมของผู้บริหารโรงเรียน
- 2.2.3.2 วัฒนธรรมโรงเรียน
- 2.2.3.3 ความเป็นผู้นำทางวิชาการ
- 2.2.3.4 พฤติกรรมการบริหารการเปลี่ยนแปลง

นิยามศัพท์เฉพาะ

นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัยครั้งนี้มีดังต่อไปนี้

1. โรงเรียน หมายถึง โรงเรียนมัธยมศึกษาที่เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1- 6 ในกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ
2. ผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง หัวหน้าสถานศึกษาที่ดำรงตำแหน่ง ผู้อำนวยการสถานศึกษา หรือผู้รักษาการในตำแหน่งนั้น ๆ ของโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐในกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ
3. ครูอาจารย์ หมายถึง ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในการสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐในกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ
4. นักเรียน หมายถึง ผู้เรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐในกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ
5. ผู้ปกครอง หมายถึง บิดา มารดา หรือผู้ให้การอุปการะ ดูแลปกครองนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐในกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ
6. รูปแบบพฤติกรรมของตัวแปร หมายถึง ตัวแบบที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นและตัวแปรตามในลักษณะที่ตัวแปรต้นแบ่งออกเป็นสามระดับ ได้แก่ ตัวแปรระดับนักเรียน ตัวแปรระดับห้องเรียน ตัวแปรระดับโรงเรียน ภายในตัวแปรแต่ละระดับจะมีความสัมพันธ์กันและกันสำหรับตัวแปรระหว่างระดับจะมีความสัมพันธ์เชิงลดหลั่นกัน คือ ตัวแปรระดับโรงเรียน จะมีอิทธิพลต่อตัวแปรระดับห้องเรียน ตัวแปรระดับห้องเรียนจะมีอิทธิพลต่อตัวแปรระดับนักเรียนตามลำดับ
7. ประสิทธิภาพของโรงเรียน หมายถึง ผลของการทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหารโรงเรียนและครู อาจารย์ในโรงเรียน จนสามารถทำให้นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรม นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น นักเรียนมีวิธีการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ ครู อาจารย์มีความพึงพอใจในงานของตน ผู้บริหารโรงเรียนมีความสามารถในการพัฒนาปรับเปลี่ยนโรงเรียนเข้ากับสภาพแวดล้อม จึงเป็นประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐในกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ
 - 7.1 คุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน หมายถึง พฤติกรรมของนักเรียนที่แสดงออกให้เห็นในการปฏิบัติ การทำงานเป็นทีม ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความมีวินัย
 - 7.2 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน หมายถึง ระดับผลการเรียนเฉลี่ยรวมทุกรายวิชาในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 5 เมื่อสิ้นปีการศึกษา 2547 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

7.3 ความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบของนักเรียน หมายถึง การที่นักเรียนแสดงออกซึ่งความสามารถในการแก้ปัญหตามขั้นตอน คือ ขั้นตอนกำหนดปัญหา วิเคราะห์สาเหตุของปัญหา กำหนดวัตถุประสงค์ประสงค์ในการแก้ปัญหา กำหนดวิธีแก้ปัญหา

7.4 ความพึงพอใจในงานของครู อาจารย์ หมายถึง ระดับความรู้สึกของครู อาจารย์ที่มีต่องานในอาชีพครู อันเป็นผลมาจากการประเมินประสิทธิภาพในการทำงานของครู อาจารย์ว่าจะได้รับการตอบสนอง ทั้งด้านร่างกายและจิตใจเพียงใด

7.5 ความสามารถในการพัฒนาปรับเปลี่ยนโรงเรียนเข้ากับสภาพแวดล้อม หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารโรงเรียนและครู อาจารย์ ร่วมกัน ปรับปรุง พัฒนา เปลี่ยนแปลง วิธีการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงไป ทั้งด้านการเรียนการสอน การดูแลนักเรียน และในด้านการพัฒนาตนเองพัฒนาครู อาจารย์ การบริการด้วยความรวดเร็วในงานต่าง ๆ เพื่อสนองต่อนโยบายในการจัดการศึกษา

8. ตัวแปรระดับนักเรียน หมายถึง ลักษณะของนักเรียนแต่ละคน ได้แก่ ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง ฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ปกครอง คุณภาพชีวิตด้านครอบครัวในเมือง พฤติกรรมการเรียนของนักเรียน พฤติกรรมการเรียนพิเศษของนักเรียน

8.1 ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง หมายถึง วุฒิการศึกษาของผู้ปกครองของนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 แบ่งเป็น 5 ระดับ คือ ประถมศึกษา, มัธยมศึกษาหรือ ปวช., อนุปริญญาหรือ ปวส., ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า และสูงกว่าปริญญาตรี

8.2 ฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ปกครอง หมายถึง รายได้โดยรวมต่อเดือนของผู้ปกครองของนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 แบ่งเป็น 5 ระดับ คือ เดือนละต่ำกว่า 10,000 บาท, เดือนละ 10,001 – 15,000 บาท, เดือนละ 15,001 – 20,000 บาท, เดือนละ 20,001 – 25,000 บาท และสูงกว่าเดือนละ 25,001 บาทขึ้นไป

8.3 คุณภาพชีวิตด้านครอบครัวในเมืองของนักเรียน หมายถึง ความพึงพอใจในชีวิตของบุคคลและครอบครัวของบุคคลในเมืองกรุงเทพมหานครที่มีความรับผิดชอบไว้วางใจซึ่งกันและกัน เป็นที่ปรึกษาที่ดี หรือร่วมกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน พุดคุยปรึกษาปัญหาด้วยกัน มีความผูกพันอบอุ่น มีความภาคภูมิใจ รักใคร่ปรองดองกัน ช่วยเหลือรับผิดชอบทางการเงินทุกคน เป็นคนสำคัญของครอบครัว

8.4 พฤติกรรมการเรียนของนักเรียน หมายถึง ลักษณะของนักเรียนที่แสดงออกให้เห็นถึงความกระตือรือร้น ความสนใจ ความตั้งใจ และสามารถรู้จักการวางแผนตลอดจนวิธีการเรียนในขณะที่เรียน

8.5 พฤติกรรมการเรียนพิเศษ หมายถึง ลักษณะของนักเรียนที่แสดงออกให้เห็นด้วยการเรียนพิเศษหรือกวดวิชา

9. ตัวแปรระดับห้องเรียน หมายถึง ลักษณะพฤติกรรมของครู อาจารย์ของผู้สอนในแต่ละห้องเรียน ได้แก่ คุณลักษณะทางชีวสังคมของครู อาจารย์ คุณภาพชีวิตด้านชีวิตในเมือง การได้รับการสนับสนุนของครู อาจารย์ทางสังคม พฤติกรรมการสอนของครู อาจารย์ คุณภาพการสอนของครู อาจารย์

9.1 คุณลักษณะชีวสังคมของครู อาจารย์ หมายถึง อายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ การสอนของครู อาจารย์ วุฒิการศึกษาของครู อาจารย์แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ต่ำกว่าปริญญาตรี, ปริญญาตรี หรือเทียบเท่า, สูงกว่าปริญญาตรี

9.2 คุณภาพชีวิตด้านชีวิตในเมืองของครู อาจารย์ หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตในเมืองเกี่ยวกับการทำงาน อุปกรณ์อำนวยความสะดวกและการสื่อสาร การได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ ความต้องการและโอกาสในการศึกษาเพิ่มเติม การได้รับบริการของรัฐ และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

9.3 การได้รับการสนับสนุนทางสังคมของครู อาจารย์ หมายถึง การที่ครู อาจารย์ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมให้ได้รับโอกาสที่ดีเกี่ยวกับอารมณ์ การยอมรับ ความสนใจ วัตถุประสงค์ของข้อมูล ข่าวสาร การช่วยเหลือ การให้คำปรึกษา แนะนำจากเพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา และจากโรงเรียน

9.4 พฤติกรรมการสอนของครู อาจารย์ หมายถึง การกระทำที่เกี่ยวกับการสอน ได้แก่ เตรียมแผนการสอนทั้งเนื้อหาและวิธีการตลอดทั้งการจัดชั้นเรียนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน ทำการสอนนักเรียนด้วยความเมตตา มีอารมณ์มั่นคง ตั้งใจสอนอย่างเต็มความสามารถ เน้นการฝึกปฏิบัติ ใช้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ รู้จักใช้อุปกรณ์การสอน ใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย ตรวจการบ้านและแก้ไขข้อบกพร่อง รับฟังความคิดเห็นของนักเรียน ดูแลเอาใจใส่นักเรียนเป็นรายบุคคล และมีการประเมินผลนักเรียนอย่างต่อเนื่องแล้วปรับปรุงแก้ไขสอนซ่อมเสริม

9.5 คุณภาพการสอนของครู อาจารย์ หมายถึง คุณภาพของแผนการสอนที่ชี้แนะการเรียนต่อผู้เรียน การให้นักเรียนได้ปฏิบัติ และมีส่วนร่วมในการเรียนจนเรียนได้ผลดี มีการเสริมแรงและให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของนักเรียน

10. ตัวแปรระดับโรงเรียน หมายถึง ลักษณะของโรงเรียน แต่ละโรงเรียน ได้แก่ คุณลักษณะชีวสังคมของผู้บริหารโรงเรียน วัฒนธรรมโรงเรียน ความเป็นผู้นำทางวิชาการ พฤติกรรมการบริหารการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารโรงเรียน

10.1 คุณลักษณะชีวสังคมของผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง อายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการบริหารของผู้บริหารโรงเรียน วุฒิการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก

10.2 วัฒนธรรมโรงเรียน หมายถึงลักษณะของการปฏิบัติงาน การปรับเปลี่ยนเพื่อพัฒนานวัตกรรม และลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก ที่ได้พัฒนาและยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาภายในโรงเรียนเกิดเป็นวัฒนธรรมเด่น จนทำให้เกิดแนวทางพฤติกรรมกระทำและมีความคาดหวังในสมาชิกของโรงเรียน วัฒนธรรมโรงเรียนแบ่งออกเป็น 4 แบบ คือ

10.2.1 วัฒนธรรมแบบครอบครัว หมายถึง ลักษณะของวัฒนธรรมที่เน้นให้สมาชิกรักสามัคคี และมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทำงานร่วมกันและห่วงใยต่อกันเหมือนญาติมิตร ไม่ถือยศศักดิ์หรือสถานภาพเข้าหากันในการทำงาน สมาชิกร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกันดีในการทำงาน มีความจริงใจต่อเพื่อนร่วมงาน ส่งเสริมการเรียนรู้ให้แก่กันและกัน ช่วยผลักดันความก้าวหน้าให้แก่กันและห่วงใยต่อโรงเรียน

10.2.2 วัฒนธรรมแบบเปลี่ยนแปลงพัฒนา หมายถึง ลักษณะของวัฒนธรรมที่เน้นให้เสรีและความคิดริเริ่มในการทำงาน มุ่งแสวงหาโอกาสหรือสรรค์สร้างสิ่งใหม่ ๆ เพื่อความก้าวหน้าให้โรงเรียน กล้ายอมรับการเสี่ยงเพื่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงใส่ใจกับการพัฒนาหรือแสวงหาสิ่งท้าทายใหม่เพื่อปรับปรุงการปฏิบัติงาน โรงเรียนกระตุ้นและส่งเสริมการทำงานเป็นทีม ใส่ใจกับทั้งผลงานและความก้าวหน้าของสมาชิก และใส่ใจกับการพัฒนาฝึกอบรม และพัฒนาบุคลากรตามขั้นตอน

10.2.3 วัฒนธรรมแบบราชการ หมายถึง ลักษณะของวัฒนธรรมที่เน้นการติดต่อประสานงาน หรือสื่อสารสั่งการอย่างเป็นทางการ มีระเบียบหรือข้อบังคับ การปฏิบัติงานต่าง ๆ กำหนดไว้อย่างชัดเจน ต้องใส่ใจและปฏิบัติตามระเบียบขั้นตอนต่าง ๆ ในโรงเรียน การปฏิบัติงานหรือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ จะทำตามแบบเดิม ๆ ที่เคยทำมา สมาชิกเป็นผู้ตามที่ดีในการทำงาน การตัดสินใจจะถือเอานโยบายหรือระเบียบแบบแผนเป็นที่ตั้ง การตัดสินใจขึ้นอยู่กับหน่วยเหนือและต้องแจ้งให้หน่วยเหนือทราบ และการสั่งการหรือรายงาน ต้องยึดถือตามลำดับชั้นสายบังคับบัญชา

10.2.4 วัฒนธรรมแบบการตลาด หมายถึง ลักษณะของวัฒนธรรมที่เน้นผลสำเร็จของการปฏิบัติงานสูง มีบรรยากาศของการแข่งขันในการทำงาน จะได้รับการยอมรับสูงถ้าทำงานบรรลุเป้าหมายหรือมีผลงานโดดเด่นเหนือคนอื่น ต้องใช้ความริเริ่มส่วนบุคคลสูงในการทำงาน สมาชิกมุ่งมั่นทำงานกันหนัก เน้นการสร้างผลงานที่ประหยัดและมีคุณภาพ มุ่งสร้างความพึงพอใจให้สมาชิกและผู้รับบริการ และมุ่งผลงานตามเป้าหมายเป็นหลักมากกว่ายึดระเบียบขั้นตอนการทำงาน

10.3 ความเป็นผู้นำทางวิชาการ หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารโรงเรียนที่มีความรู้ความสามารถในการนำความรู้ วิธีการ ตลอดจนเทคนิคใหม่ ๆ ที่มีประสิทธิภาพในการจัดการศึกษามาใช้ในการบริหารการเรียนการสอน เช่น การกำหนด เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของโรงเรียน การวางแผนและการนำแผนไปปฏิบัติจนนำผลการวิจัยมาใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอน ตลอดจนการส่งเสริมกิจกรรมทางวิชาการของโรงเรียน

10.4 พฤติกรรมการบริหารการเปลี่ยนแปลง หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกของผู้บริหารโรงเรียนที่มีความสามารถในการริเริ่ม และลงมือปฏิบัติเกี่ยวกับการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงเป้าหมาย โครงสร้าง และกระบวนการในการบริหารโรงเรียน